VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp) todetaan Suomen julkisen talouden rahoitusaseman heikentyvän vuonna 2023 merkittävästi vuoteen 2022 verrattuna. Talouskasvu on seisahtunut ja monet aikaisemmin päätetyt toimet sekä inflaatiosta johtuva menojen kasvu kasvattavat vuoden 2023 alijäämää. Julkinen velkasuhde on kohonnut korkealle tasolle historiaan nähden sekä rakenteellisten syiden että vuosikymmenen alun eri kriisien johdosta. Julkinen talous on pidemmällä aikavälillä rakenteellisesti alijäämäinen ja siten julkisessa taloudessa on kestävyysvaje.

(2) Talousarvioesityksen määrärahoiksi ehdotetaan 87,9 miljardia euroa, joka on 6,5 miljardia euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahatason kasvua vuoteen 2023 verrattuna selittävät suurimpina tekijöinä mm. vuoden 2024 lakisääteiset ja sopimusperusteiset indeksitarkistukset (1,7 mrd. euroa), korkomenot (1,6 mrd. euroa) sekä hyvinvointialueille indeksitarkistusten lisäksi kohdennettava 3,4 miljardin euron lisäys vuoden 2023 talousarvioon nähden (vuoden 2023 vertailulukua tosin pienentää se, että vuoden 2023 rahoituksesta 1,9 miljardia euroa maksettiin jo joulukuussa 2022). Määrärahatasoa nostaa myös mm. lisäpanostukset T&K-toimintaan (n. 260 miljoonaa euroa).

(3) Valtion vuoden 2024 talousarvion ja valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2024—2027 koskevan selonteon (VNS 1/2023 vp) taustalla ovat hallitusohjelmassa asetetut keskeiset talous- ja finanssipoliittiset tavoitteet. Näitä ovat julkisen talouden rahoitusaseman vahvistaminen siten, että julkisen talouden alijäämä on korkeintaan 1 % suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden aikana, 100 000 uutta työllistä työllisyys- ja kasvutoimien kautta sekä työllisyysasteen nosto 80 prosenttiin pitkällä aikavälillä. Vaalikauden aikana on tarkoitus toteuttaa toimenpidekokonaisuus, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 miljardilla eurolla vuoden 2027 tasolla. Tästä 6 miljardin euron summasta rakennepoliittisten toimien osuus on noin 2 miljardia euroa ja menosopeutusten osuus noin 4 miljardia euroa. Rakennepoliittisilla toimilla tavoitellaan työllisyyden lisäämistä.

(4) Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle ehdotetaan määrärahoja yhteensä 4,2 miljardia euroa, joka on 306 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Pääluokan määrärahoista hallinnon osuus on 23 %, uudistumisen ja vähähiilisyyden 39 %, työllisyyden ja yrittäjyyden 24 %, yritysten eritysrahoituksen 5 % sekä kotoutumisen ja kansainvälisen osaamisen osuus 9 %. Hallinnon määrärahoihin kuuluu mm. TE-palvelu-uudistuksesta kunnille korvattavia muutoskustannuksia 34 miljoona euroa, uudistuksen tietojärjestelmämuutoskustannuksia 9,9 miljoonaa euroa sekä muita muutoskustannuksia 3,7 miljoonaa euroa. Koko vaalikauden aikana pääluokan määrärahojen on julkisen talouden suunnitelman mukaan tarkoitus laskea 4,2 miljardista eurosta 2,3 miljardiin euroon vuonna 2027. Muutos johtuu pääosin TE-palvelu-uudistuksesta sekä elpymis- ja palautusohjelman rahoituksen päättymisestä.

(5) Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta käsittelee vuoden 2024 talousarvioesitystä sekä julkisen talouden suunnitelmaa koskevaa selontekoa oman toimialansa osalta kiinnittäen erityisesti huomiota seuraaviin seikkoihin.

Lisäksi valiokunta **huomauttaa** siitä**, että** asian laajuuden **huomioon ottaen käsittelyaikataulu ja** lainvalmistelu on tehty **liian nopeasti ilman perusteellista valmistelua ja kokonaisarviota lain** kokonaisvaikutuksista. Myöskään **asiantuntijakuulemisissa ei ole riittävästi pystytty** arvioimaan **kokonaisvaikutuksia. Tästäkin syystä lain käytännön toteuttaminen ja se käytännön vaikutuksen ihmisiin voivat johtaa kohtuuttomuuksiin ihmisten elämässä ja lain soveltamisessa.**

Työllisyysvaikutukset

(6) Rakenteelliset toimet työllisyyden parantamiseksi jakautuvat työttömyysturvan kokonaisuuteen, muuhun sosiaaliturvaan ja verotukseen, työmarkkinauudistuksiin sekä muihin työllisyyttä vahvistaviin uudistuksiin. Näistä toimista osalle on esitetty valtiovarainministeriön tekemiä arvioita työllisyysvaikutuksista, lähinnä työttömyysturvaan sekä muuhun sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyvistä toimista. Julkisen talouden suunnitelman mukaan merkittävimmät työllisyysvaikutukset on arvioitu kuluttajahintaindeksi/kansaneläkeindeksi -sidonnaisten etuuksien indeksitoimista (17 000 työllistä), ansioturvan tason porrastuksella (15 800 työllistä), lapsikorotusten lakkauttamisella (10 000 työllistä), työn verotuksen keventämisellä (8 700 työllistä) sekä aikuiskoulutustuen lakkauttamisella (8 000 työllistä).

(7) Työttömyysturvan kokonaisuus pitää sisällään ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehdon pidentämisen 12 kuukauteen, työssäoloehdon euroistamisen sekä ansioturvan tason porrastamisen siten, että kahdeksan työttömyysviikon jälkeen tuki laskee 80 % tasolle alkuperäisestä ja 34 viikon jälkeen 75 % tasolle alkuperäisestä. Lisäksi lomakorvausten jaksotus palautetaan ja omavastuupäivät palautetaan viidestä seitsemään. Edellä mainittujen lisäksi luovutaan myös työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä, poistetaan työttömyysturvan lapsikorotukset sekä poistetaan työttömyysturvan suojaosat.

(8) Valtiovarainministeriö on arvioinut kaikille uudistuksille työllisyyttä lisääviä vaikutuksia lukuun ottamatta suojaosan poistoa, jonka kohdalla vaikutus työllisyyteen on arvioitu vähäiseksi. Valtion vuoden 2024 talousarvioon liittyen hallitus on antanut esityksen työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 73/2023 vp), jossa ovat mukana muut uudistukset työttömyysturvan kokonaisuudesta lukuun ottamatta ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastusta. Esityksen mukaan muutosten arvioidaan lisäävän työllisyyttä 20 400 henkilöllä, mikä vahvistaa julkista taloutta valtiovarainministeriön arvion mukaan noin 550 miljoonalla eurolla.

(9) Muun sosiaaliturvan kokonaisuus sisältää kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien pl. toimeentulotuki, eläkkeet ja rintamalisät) jäädyttämisen vuoden 2023 tasolle vuosina 2024—2027. Valtiovarainministeriö on laskenut tälle muutokselle merkittävimmän työllisyysvaikutuksen yksittäisistä toimista.

(10) Työllisyyttä pyritään hallitusohjelman mukaan parantamaan myös joukolla työmarkkinauudistuksia. Jatkossa alle vuoden kestäviä määräaikaisia työsuhteita voisi käyttää ilman erityistä perustetta ja henkilöperusteiseen irtisanomiseen riittäisi asiallinen peruste nykyisen asiallisen ja painavan syyn sijaan. Lisäksi pyritään lisäämään paikallista sopimista. Näille toimille ei ole vielä esitetty laskettuja työllisyysvaikutuksia, kuten ei myöskään työllisyyden parantamiseen tähtääville muille toimille, jotka liittyvät mm. työvoimapalveluiden uudistamiseen, osatyökykyisten työelämään osallistamisen vahvistamiseen ja työkyvystä huolehtimiseen ja työssä jaksamiseen.

(11) Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on asiantuntijakuulemistensa yhteydessä käsitellyt laajasti työllisyysvaikutuksia ja niiden laskemista. Saadun selvityksen perusteella työllisyysvaikutusarvioiden tekemisessä työttömyysturvan osalta on hyödynnetty aiempien empiiristen tutkimuksien tuloksia esim. työttömyysturvan tason vaikutuksista työttömyyden kestoon ja lisäksi työllisvaikutuksia on arvioitu soveltamalla osallistumisveroasteen muutoksia SISU-mikrosimulointimallilla. Muun sosiaaliturvan kokonaisuuden osalta arvio perustuu SISU-mikrosimulointimallilla tehtyihin simuloituihin muutoksiin henkilöiden työllistymisveroasteissa yhdistettynä akateemisesta tutkimuksesta.

(12) Rakenteellisten työllisyystoimien avulla tavoitellaan 100 000 uutta työllistä hallituskauden aikana. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että useille ehdotetuille toimille on arvioitu työllisyyttä kasvattavia vaikutuksia, mutta arvioihin liittyy kuitenkin merkittävää epävarmuutta **ja ne on otettava suuntaa antavina**

lukuina. Laskelmien epävarmuuden taustalla ovat esim. erilaisten kohderyhmien mahdollisesti erilaiset reaktiot kannustimien muutoksiin sekä se, että arvioiden pohjalla olevien tutkimustulosten asetelmat voivat poiketa nyt esitettävistä muutoksista. Lisäksi on syytä huomioida, etteivät muutokset tapahdu tyhjiössä, vaan makrotaloudelliset muutokset (suhdannetilanne) ja muut samanaikaisesti tehtävät muutokset lainsäädännössä ~~voivat~~ vaikuttavat niihin. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta kuitenkin katsoo, että työllisyyslaskelmat on pyritty tekemään mahdollisimman ~~laadukkaasti~~ hyvin käytettävissä oleva aineisto ja menetelmät huomioiden.

Viime vuosien hyvän talouskehityksen myötä työllisyys on noussut korkealle tasolle ja monet työttömät ovat löytäneet uutta työtä varsin nopeasti. Nyt työllisyys on kuitenkin jo kääntymässä laskusuuntaan ja näkymät ensi vuoden osalta ovat heikentyneet ja Suomi on taantumassa. **Valiokunta toteaa, että työllisyyteen vaikuttavat erityisen paljon mm. talouden tilanne, investoinnit, rakentaminen, työperäinen maahanmuutto. Näihin asioihin olisi kiinnitettävä enemmän huomiota ja panostettava niille a**lueille, **joissa selvästi nähdään taantumista, jotta vältettäisiin ajautuminen lamaan.** Samaan aikaan tulevat sosiaaliturvan heikennykset **ajoittuvat huonoon ajankohtaan ja ajavat taloudellisen tilateen heikentyessä pienituloiset ihmiset entistä vaikeampaan** taloudelliseen **tilanteeseen ja yhä useamman toimeentulotuen** hakijaksi. Samalla nämä toimet laskevat yleistä kulutuskysyntää.

V**aliokunta toteaa, että** nyt **työttömyyden** kääntyessä nousuun muun muassa uudisrakentamisen romahtamisen **ja viennin hidastumisen vuoksi olisi työllisyysmäärärahat säilytettävä tämän vuoden** tasolla. Määrärahaan ei pidä tehdä 41 miljoonan euron leikkausta.

Valiokunta toteaa asiantuntijalausuntoihin perustuen, vaikka hallituksen toimin osa 250 000:sta työttömästä työllistyisi, tarkoittaisi se kuitenkin valtaosalle työttömistä suoraa taloudellisen turvan laskua ja siirtymistä yhä enemmän viimesijaisen toimeentulotuen ja asumistuen varaan. Samalla siinä siirrytään **yhä enemmän palkansaajien ja työantajien rahoittamalta ansioturvalta yksin valtion rahoittamalle turvalle. Tämä lisää suoraan valtion menoja.**

Aikuiskoulutustuki

(13) Aikuiskoulutustuki on tarkoitus lakkauttaa 1.8.2024 alkaen. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että nykyisen aikuiskoulutustuen vaikuttavuus ei ole ollut toivotulla tasolla. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että lähes puolet aikuiskoulutustuen käytöstä on liittynyt työvoimapulasta kärsivään sote-alaan joko lähtö- tai kohdetutkinnoltaan.

(14) Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen on perustettu kolmikantainen työryhmä, jonka tarkoitus on laatia ehdotuksia työuran aikaisen jatkuvan oppimisen tukemiseksi. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää tärkeänä, että ~~nykyisen aikuiskoulutustuen tilalle löydetään korvaava malli,~~ **on löydettävä korvaava malli ennen nykyisen aikuiskoulutustuen lakkauttamista tai uudelleen kohdentamista**, joka ~~turvaa~~ mahdollistaa nykyistä paremmin uudelleen- ja jatkokouluttautumisen työvoimapula-aloille kustannustehokkaasti ja kohdentaen koulutusresurssit henkilöille, jotka nostavat koulutustasoaan.

Kotoutumisen edistäminen

(15) Talousarvion luvun 32.50 kotoutumisen edistämisen määrärahoja esitetään lisättävän lähes 95 miljoonalla eurolla. Luvun selvitysosan mukaan kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttamiseksi maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista ja ohjausta vahvistetaan ja erityistä huomiota kiinnitetään maahanmuuttajanaisten mahdollisuuteen osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen. Osaajien työperusteista maahanmuuttoa edistetään erityisesti kohdemaamallin maista ja EU-alueelta nopeuttamalla oleskelulupamenettelyjä, vahvistamalla osaajien maahanmuuton pysyviä rakenteita ja Suomen

houkuttelevuutta osaajien kohdemaana sekä tukemalla kansainvälisten osaajien ja heidän perheidensä asettautumista ja kotoutumista. **Valiokunta pitää tärkeänä, että saa**vut**ett**u maahanmuuton taso pystytään **säilyttämään myös jatkossa.**

(16) Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää kotoutumisen edistämiseen kohdennettavien määrärahojen lisäämistä perusteltuna. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Ukrainan sodan myötä Suomeen on muuttanut paljon ukrainalaisia, joista pääosa on naisia. Heillä on mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden asumisen jälkeen. Kyseessä on suuri ryhmä, jolle on tärkeää tarjota erilaisia ohjaus- ja neuvontapalveluita ja tukea koulutukseen ja työhön pääsemiseksi.

(17) Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että työperäisen hyväksikäytön kohteeksi joutuvat Suomessa pääosin ulkomaalaiset, matalamman koulutustason töissä työskentelevät henkilöt. Kotoutumis- ja kielipalveluiden tarjoaminen työn vuoksi maahan muuttaville vahvistaa oikean tiedon saamista yhteiskunnan rakenteista ja pelisäännöistä ja tukee kiinnittymistä yhteiskuntaan.

Työkyky ja työhyvinvointi

(18) Hallitusohjelmassa tavoitteena on puolittaa viiden vuoden aikana uupumuksesta ja työpahoinvoinnista johtuvien sairauspoissaolojen määrä ja parantaa työhyvinvointia sekä vähentää työhön hakeutumisen esteitä ja poissaoloja työstä.

(19) Työkyvyttömyys maksaa useita miljardeja vuosittain yhteiskunnalle ja työnantajille. Valiokunta painottaa, että työkyvyn tukemiseen, henkiseen hyvinvointiin ja työkyvyttömyyden ennaltaehkäisyyn panostaminen ovat työllisyyden ja työurien pidentymisen kannalta välttämättömiä toimia. Suomen väestön supistuessa työikäisten työkyvyn ylläpitäminen ja työkyvyttömyyden ehkäiseminen ovat entistäkin tärkeämpiä. Nuorten, alle 30-vuotiaiden työntekijöiden pahoinvointi, sairauspoissaolot ja jopa eläköityminen ovat olleet kasvussa. Valiokunta korostaa, että on tärkeää löytää keinoja tukea mielenterveyttä varhain. Työkyvystä ja jaksamisesta huolehtiminen vaikuttavat ihmisten suoriutumiseen, oppimiseen ja toiminnan kehittämiseen.

Eri selvitysten perusteella työllistymisen keskeisinä esteinä ovat osaamisen puute, työpaikan ja **työntekijän maantieteellinen kohtaanto-ongelma sekä työntekijän työkyky. Valiokunta toteaa, että tälle alueelle hallituksen esityksissä ei ole esitetty toimenpiteitä. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että toimenpiteitä** kohdistetaan myös työllistymisen esteiden vähentämiseen. **Työttömien työkykyisyyden ylläpitämiseksi olisi tärkeää seurata ja hoitaa heidän terveyttään. Tästä syystä olisi tarpeen aloittaa uutena** toimen**piteenä työttömien työnhakijoiden säännöllinen terveystarkastus.**

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

(20) Valtion talousarvioehdotuksessa vuodelle 2024 yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintaan osoitetaan 2,72 miljoonan euron määräraha ja tasa-arvovaltuutetun toimintaan 1,12 miljoonan euron määräraha. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston määrärahassa on lisäyksenä 187 000 euroa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksesta johtuen. Lisäksi valtuutettujen määrärahoihin kohdistuu lisäyksiä palkkauksen tarkistuksia varten. Julkisen talouden suunnitelmassa näihin määrärahoihin ei esitetä muutoksia vuosille 2025—2027.

(21) Hallitusohjelman mukaan hallitus poistaa työelämässä esiintyviä syrjiviä käytäntöjä ja rakenteita edistämällä syrjintää koskevan lainsäädännön noudattamista ja kohdistamalla tehokkaampia keinoja erityisesti raskaus- ja perhevapaaseen perustuvan syrjinnän ehkäisyyn. Hallitusohjelmassa sitoudutaan lisäksi arvioimaan keskeisten uudistusten ja talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia. Yhdenvertaisuutta, tasa-

arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan tiedonannon toimeenpanoon kohdennetaan yhteensä 6 miljoonaa euroa vuosille 2024—2027.

(22) Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että suomalaisen työelämän on oltava hyvä ja turvallinen paikka jokaiselle. Valiokunnan saamien lausuntojen perusteella hallituksen lainsäädäntöuudistusten **haittavaikutukset kohdistuvat selvästi enemmän naisiin** ja lapsiin ja vievät naisten ja miesten välistä tasa-arvoa nykyistä huonompaan suuntaan. Valiokunta painottaa sukupuolivaikutusten arvioinnin merkitystä erityisesti nyt, kun hallituskaudella toteutetaan merkittäviä rakenteellisia uudistuksia. **On myös erittäin tärkeää, että hallituksen aikomien leikkausten vaikutukset arvioidaan kokonaisuudessaan tehtyä esitystä** paremmin edellä mainitun kohdentumisen, sukupuolen, ikäryhmien, etnisen taustan ja vammaisuuden **perusteella. Kohtuuttomat ja useasti sa**moja ihmisiä koskevat l**eikkaukset on jatkokäsittelyssä korjattava. Myös arviointien perusteella saatujen havaintojen perusteella on korjauksia esitykseen tehtävä.**

Valiokunta toteaa, että työttömyysturvaan ja muuhun sosiaaliturvaan tulevat heikennykset ja muutokset koskevat samoja ihmisiä tai perheitä. Vaikutukset kohdistuvat naisiin, osa-aika**isesti** työskenteleviin, yksinhuoltajiin ja lapsiperheisiin.

Lopuksi valiokunta korostaa, että työsuojeluvalvonnalla on merkittävä rooli niin harmaan talouden, työperäisen hyväksikäytön kuin työsyrjinnän ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa.

Työperäinen maahanmuutto

(23) Valiokunta toteaa, että työperäisessä maahanmuutossa on viime vuosina päästy hyvälle tasolle ja olisi erittäin tärkeää, että hallitus työskentelisi sen eteen, että voisimme pitää tämän nykyisen tason myös tulevina vuosina.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausumaesitys 1:

”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa vuosittain tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja **työllisyysvaikutusten kehittymistä ja toteutumista. Valtioneuvoston tulee tehdä havaitsemistaan epäkohdista ja muutostarpeista ehdotuksia valmistelun aloittamiseksi.”**

Lisäysesitykset:

Momentille 32.50.03 lisätään 2 160 000 euroa kotoutumiseen

M**omenti**lle 32.30.51 lisätään 41 000 000 euroa työllisyysmäärärahoihin

M**omenti**lle 33.60.52 lisätään 600 000 euroa **turvakotitoimintaan**

M**omenti**lle 33.03.04 lisätään 254 000 euroa Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon,

ja että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa edellä olevan huomioon.